

KANGELASED EI UNUNE

(LÜHIJUTTUDA JA OLUKIRJELDUSTE VOIST-
LUSEL II AUHINNA SAANUD TÖÖ)

Meenub lühike kirjake Bresti kindluse keldriselal. Tundmatu sõdur kirjutas: «Ma suren, aga alla ei anna. Hürvasti, kodumaa! 21.7.41». Selliseid sõnu kirjutati Suure Isamaasõja päevi palju. Neid kirjutati erutusest väriseva käega vihikulehele, neid kraabiti kaljudele, neid peideti padrunkestudesse... Vahei tundmatud need meile liigagi tavalistena. Aga püüdkem mõista seda kodumaa kaitsjat sealt Brestist, kes nähtavasti, nõrkemas verekaotusest, kriipsis keldrikrohvii need sõnad.

«Ma suren...» Ta oli arvata- rasti noor, ta tahtis elada, see kodumaa ustav kaitsja. Kuid ta ei hali senud. Ei! Sest järg- nerad sõnad: «...aga alla ei anna.» Ta tahab teatada oma kodumaale ainult üht: ta täi- dab lõpuni oma kohuse kodu- maa ees, ta annab kodumaale kõige kallima, mis tal on, — elu. Ja lõpuks kaks viimast sõna: «Hürvasti, kodumaa!» See sõjamees ei jätta hürvasti ei ema ega isaga, ei õe ega vennaga, ei naise ega lapsega, ei jätta hürvasti sõjakaaslastega. Ta ka- suab ainult ühte sõna ja see leitkeb endas kõiki: kõiki lähe- dasi ja sõpru, maja, kus ta sündis, põldude ja aasadega ro- bust, päikesepaistest lae- vade, tultaraid metsaolusid, kogu tema minerikku ja ole-

vikku — kõike, mis on inime- sele kallis.

Miljonite ja miljonite inimes- te jaoks lõppes sõda 1945. aastal. Aga kui paljude sõbrad, seltsimehed ja omaksed jäid igaveseks vennaskalmistutele Volga, Kurskis, Velikije Lukis, nimetutel kõrgustikel ja Berliin- nis. Ükski rindekomandör ei ole kirjutanud käskkirja lan- genute demobiliseerimise koh- ta. Nende nimed jäid igavesti kodumaa sõdurite nimekirja. Me ei ole unustanud ega unusta iial kangelasi ja nende lahinguteid.

Ainüksi 1966. aastal matkas meie maal isade lahingu- ja töökuulsuse teedel üle kümne miljoni noormehe ja neiu. Matkade käigus koguti tohtu väärtusega materjal, mis andis võimaluse kümnete tuhan- dete muuseumide ja lahingui- kuulsuse nurdake avamiseks. Püstitati 15 000 ausammast obeliski ja memoriaaltahriit isade võitlusteedele, korrastati vennashaudu ning anastati paljude seni tundmatute kan- gelaste nimed.

Sõiduks kangelaslinna Mosk- vasse, matka «Mööda isade lahingu- ja töökuulsuse paiku» võitjate II üleliidulisele kokku- trilekule valmistus ka Eesti NSV delegatsioon. Delega- tsiooni juhiks oli ELKNÜ Kes- komitee sekretär K. Reinsoo.

Grupi koosseisu kuulusid veel sõjaveteranid O. Eensalu, S. Pitsner ja A. Brahman Tallin- nast, Eesti Laskurkorpuse pol- gukomandör erupolkovnik Vassili Võrk, matka vabariikli- kud võitjad ja esindajad ra- joonidest. Kogu sõidu kestel oli meil huvitav kuulata Hel- ga Rentsi mälestusi sõjajärgse Virumaa komsomoli elust ja tegevusest. Tollal töötas H. Rents komsomoli Virumaa maakonnakomitees.

4. september 1966. a. Kell oli 10.30. Meie delegatsioon oli üles rivistunud mälestussamba juures Tõnismael. Avaldasime minutilise leinaseisakuga aus- tust Tallinna vabastamisel lan- genud sõjameestele. Asetasime ausamba jalamile punaseid nelke. Igavesest tulest siilita- sime kaevurilambi, et viia see tuli Moskvasse.

Veel viimased käeviiped... ja meie bussid alustasid tee- konda Mõne tunni pärast oli- me Tartus, kus toimus kohtu- mine ülikoolilinna noortega. Lilled kingitused ja parimad soovid. Sõit jätkus, sest meid oodati juba Põlvas. Olime kü- lalisteks Põlva pioneeride ak- tiivmilaagris. See oli tore kohtu- mine ja seda ei suutnud rik- kuda ei tinahall taevast ega äge vihmasegär V Võrk jutustas Eesti Laskurkorpuse raskest lahinguteest. Ja otsekui kont- rastiks sellele rääkis K. Rein-

soo, kes saabus alles Eesti kursti dekaadilt Irkutskist, Baikalist ja Bratekist, täna- päeva siberlastest, sõprusest ja õnnest. Ohtul võttis meid vastu Võru uus kultuurimaja «Kannel». Muusika ja lilled. Kuulasime isetegevuskontser- ti ja F. R. Kreutzuvaldi maja- muuseumi direktori sm. Krul- li vestlust Võru minevikust, olevikust ning tulevikust. Koh- tumine lõppes alles hilisööl.

5. september 1966. a. Varaja- ne hommik. Päikese esimesed kiired paitasid arglikult mäles- vussamba tippu. Me seisime langetatud päi Võru fašismi- ohvrite mälestussamba jalam- il, kuhu jäid illekimbud.

Sõit jätkus. Pihkva .. Meid tervitasid Pihkva kommunist- likud noored, oblastikomitee büüro liikmed. Kõigile kinni- tati rinda märgid, räägiti soo- je sõnu Eesti ja Pihkva kom- munistlike noorte juba aasta- kümneid kestnud sõprusest ja koostööst.

Järgmine peatus oli Puš- kiinskiye Gorõs. Külustusime igaveses rahus ja roheluses seisvat Svjatogorski kloostrit — Puškinite perekonnarahu- lat. Austuse ja meelepidamise täheks jäi suure vene poedi hauasambale kimbuke põllu- lilli Eestist.

Ohtul jõudsime Velikije Lu- kisse. Meid oodati kui tutta- vaid, kui sõpru. Teab ju iga velikijelukilane Eesti Laskur- korpuse melhisest võitlusest linna vabastamisel fašistlikest anastajatelt. Pidulik vastu- võttu toimus põllumajandusins- titiudil aulal.

6. september 1966. a. Kohe hom- mikul olis meie tee kesklinna

kõrguva mälestussamba juur- de. Samba on püstitanud Eesti NSV Ministrite Nõukogu la- hinguis langenud Eesti Laskur- korpuse võitlejate mälestuseks. Avaldasime minutilise leina- seisakuga austust langenuile.

Velikije Luki vennaskalmis- tu... Hauaplaadid ja lugema- tud nimed. Nimed, nimed. Lei- nakased. Üksik langev kolleta- nud vahtraleht... See kõik nagu pigistas südant... Neel kangelaslikud võitlejad lange- sid tulevaste põlvete õnne ni- mel. Nad langesid ju meie õn- ne nimel. See ängstav, valus vaikus tuli meiega ka bussides- se. Vist kõik mõtlesid sõjako- ledustele ja küllap kõik töota- sid mõttes, et sõda ei tohi iial korduda. Ohtuks olid meie bussirattad jätnud seljataha juba üle 1000 km maantee- paela. Jõudsime Volokolam- skisse.

7. september 1966. a.

Sõitsime autobussidega mõne kilomeetri ja peatusime Jaropoletsi küla juures. Veel sadakond sammu ja seisime do- tti juures. See dott kaitses meie võitlejaid vaenlase kuulide eest karmil 1941. a. sügisel. Ko- he betoonseina taga kõrgub ažuurne sammas viisnurgaga tipul. Vennashaud.

(Jargneb)

KANGELASED EI UNUNE

Kakskümmend viis aastat tagasi pidasid siin sakslastega ägedaid lahinguid Vene NFSV Ülemnõukogu nimelise sõjakooli kursandid. Nõukogude Liidu kangelane kindralmajor Mladentsev mäletas hästi seda sügist: «Hitlerlased ründasid päeva, teise, ründasid nädala, kuid neil ei õnnestunud tungida sammugi edasi. Tulevased ohvitserid oskasid sõdida, nad oskasid hästi sõdida. Tegevust alustas vaenlase lennuvägi. Ohus oli pidevalt üle saja pommitaja. Kursandid aga pidasid vastu, nad ei loovutanud oma positsioone, kuid 400 noormeest nende seast ei saanud kunagi ohvitseriks — nad langesid kangelastena.»

Tee tõuseb küngastele, keerleb metsatukkade vahel. Järvsilmad, aasad, põllud. Neli-dovo küla. Siin on kahekümne kolme panfiilovlase haud. Kõrgustik nr. 251. Punasest mar-

monist mälestusmärk, madal hekk, lilled.

Mõned sammud eemal oli rohtukasvanud kaitsekraav. 16. november 1941. aastal. Mitu tundi järjest oli kõrgustik olnud hitlerlaste kahuritule all. Kui tormasid ettepoole vaenlase tankid, ei osanud neist keegi arvata, et sellel pahupidi pööratud ja mürskudest puruks rebitud jalatäiel maal võib veel vastupanu kohata. Aga inimesed jäid. 28 kaardiväelast-panfiilovlast võtsid vastu poolesaja hitlerliku tanki rünnaku, võitlusvõimetuks tehti nendest 30. Raskes võitluses langesid 23 ja raskesti said haavata 4 meie võitlejat. Sellest kõigest rääkis meile üks legendaarsetest panfiilovlastest — Ivan Dmitrievitš Sadrin.

Järgmine kohtumine oli meil Istras, see see komsomoli raajoonikomitee. Meile esines

sm. Terehhov — I eripartisanibrigaadi ülem Eestis. Nagu ikka — lilled ja kingitused. Külastasime ka Istra muuseumi. Ohtupoolikul jõudsime piduehtes Moskvasse. Moskva kesklennuväli. See oli meie sõidu sihtpunkt — üleliidulise kokkutuleku laagriplats.

Kõikjal tankid, kuulipildujad, katjuušad, varjendid, kaitsevallid ja maskeerimisvõrgud. Olime sattunud nagu Suure Isamaasõja lahinguväljale. Ei! See oli siiski rahuväli! Veidi eemal valendasid telkidereud. Igaüks üle kilomeetri pikk. Nende vahel prospektid: Võidu, Lahingukuulsuse, Kangelaste ja Kaardiväelaste. Esimene telk — staap. Kasetüvedest kaitseseinad, üle heidetud maskeerimisvõrk ning ukstel seisv kiivris ja presentmantlis tunnimees... Meie delegatsioon rivistus. Meid tervitas kokkutuleku staabiülem, Nõu-

2.

kogude Liidu marssal Konev. Anti kätte kokkutuleku delegaadi tuusikud, juhatati telgid Kangelaste prospektil. Meist said laagri täieõiguslikud elanikud. Nüüd oli aega käia ja tutvuda laagri ja Moskva. Ja varsti olidki kõik kuhugi läinud.

8. september 1966. a.

Täna oli laagri avamine. Korrastasime oma vormid. Roheline pluus, hallid püksid ja helesinine kaelarätt. Nagu hiljem kuulsime, meeldis meie vorm paljudele. Meil jätkus hommikupoolikul veel aega käia Lenini mausoleumis ja Borodino panoraamis.

Kell oli 18. Üle laagriplatsi kaikus trompetisignaal «Kuulake kõik!». Kogu laager oli delegatsioonide kaupa üles rivistunud kesklennuvälja startiteed piiravale betoonellipsile. Viimased hetked enne laagri avamist. Puhus gähe sügistuul. Lennuvälja kohal olid pilved. Vahelvaheal tungis pilvede t äb. Ekeik päikesekiir. N tunde võtma lähene-mist. Vikerkaar. Telgid ja

taevas, lipud ja noored näod. Kohe algas meie komsomoli suur pidu — avati matka «Mööda isade lahingu- ja töökuulsuse paiku» võitjate II üleliiduline kokkutulek.

Matka käigus olid noored läbinud sadu tuhandeid kilomeetreid. Kuid kas saabki kõike mööda kilomeetritega?! Meie noori on alati kutsunud romantilised matkarajad, avastuste rõõm ja otsingute raskused. Tõsi, mis võib olla tänuväärsem kui ise täiendada rahva kangelastegude kroonikat, välja selgitada üha uusi ja uusi kangelasi, luua muuseumi ja koguda nende jaoks eksponaate, istutada kunagistele tapattallermaadele parke, püstitada tundmatu sõduri hauale mälestusmärk, kuid nüüd juba nimega... Mööda isade teed — mööda kuulsuse teed! See lause oli kokkutuleku embleemil, seda lauset võis lugeda kõikjal.

Ja kui kaikus võimas marss 500-meheliselt orkestrilt, hakkasid pilvedki päikesele teed andma.

(Järgneb)

KANGELASED EI UNUNE

Tribüünil olid ÜLKNÜ Keskkomitee sekretärid, Kaitseministeeriumi, NLKP Moskva oblasti- ja linnakomitee esindajad, aukülalised, töö- ja lahinguveteranid. Esimesena marssis lipuväljakule vana kaardivägi, veteranid. Hõbe helkis nende juustes, mitmed lonkasid. Nad pole kaugeltki enam noored. Aga nad sammusid siiski kindlalt ja rühi-kalt. Nagu oma nooruseski, on nad ka praegu julged ja uhked. Nad marssisid ju nende-samade lippude all, millega nad läksid lahingutesse Moskva lähistel. Ei mitte juhustlikult ei avanud nemad kokkutuleku! Sügav kummardus teile, veteraniid! Teile peab kuuluma noorte pidupäevadel eriline lugupidamine!

Kokkutuleku avas kuulsa väejuht, Nõukogude Liidu marssal T. Konev. Sõna võtsid ÜLKNÜ Keskkomitee sekretär Cesnavidčus, kindralleitnant Gruševoi. Nüüd pöörduis kõigi pilguv terasevärmi poolkera poole. Mööda treppi tõusid, põlev tõrvik kdes, Bresti esin-dajad. Brestis toimus möödunud aastal üleliiduline kok-

kutulek. Nad süütasid oma tõrvikutest sümboolse tule, mis jäi põlema kokkutuleku lõpuni. Sümboolne teatetõrvik Bresti kindlusest oli jõudnud kange-laslinna Moskvasse. Lipumasti-desse kerkisid NSV Liidu ja kõigi liiduvabariikide üpukan-gad. Sõna oli vana sõjamehe-veteranil kindralleitnant Zo-jevilt: «Siis, kui meie elu eest Moskva lähistel võitlesime, ei mõelnud keegi meist muud kui ainult seda, kuidas kaitsta Moskvat sakslasest anastajate eest. Igavene au veteranidele, kes võitlesid Moskva eest viimase veretilgani! Au nendele, keda pole enam meie hulgas! Au kindral Panfilovile, kindral Dovatorile, polkonnik Polosuhhinile, au tuhandetele langenud kangelastele!»

Veteranide nimel andis kindralleitnant Zojev kokkutuleku-le üle koopia tuntud skulptuuri-st, mis on püstitatud Berliinis Treptov pargis. Ta soovis, et meie noored oleksid niisama vaprad kui see sõdur, kes pääs-tis oma mõõga saksu tüdru-ku. Sügavas raiikuses kuul-a-sime veterani sõnu.

Võlgname ju veteranidele

tänase päeva kordumatuse, loo-misrõõnu, meie kodumaa ole-viku ja tuleviku. Meie püha kokus on üles ehitada see, mis jäi pooleli meie isadel, — üles ehitada kommunistlik ühis-kond.

Pidulikud marsis möödusid kõik delegatsioonid tribüünist.

Kokkutuleku esimene päev lõppes grandioosse vabaõhu-kontserdiga, mis oli pühenda-tud Moskva lahingute 25. aastapäevale. Telklinn jäi vaik-seks. Ainult tuul sahistas tel-gipresentides. Lipuväljakult kostis lippude tasane plagin. Muljeid oli palju. Mitte kui-dagi ei saanud unuda.

9. september 1966. a.

Langri õrarahu lõhestasid trompetisignaali «Tähelepa-nu», «Äratus», «Häire». Mõni minut kulus laagri ülesrivistu-miseks lipuväljakul. Veel mõni hetk ja üksteise järel sõitsid autobussid delegatidega Ho-roševi maanteele, siis edasi Minski maanteele. Rohkem kui 500 autobussist koosnen kolonn launcens Moskvast. Meie ees lookles tumehall maanteeliin.

3.

Teeveerel olid kasesalud, mis olid juba saanud tunda sügise jahedat hingust, mäenõlvad ja orud, suvituslinnakased, kü-lad. Me liikusime läände, Moskva kaitseleiniile. Ristteede reguleerisid liuklust tütarlap-se-d sõdurid punaste ja koliaste lipukestega. Kuidagi rangeks ja sõjamehelikuks tegid neid pilotkad juuksekiharitel ning tibutavast vihmast märiaks ja raskest maunutunud presentkee-bid. Ja jalas olid neil kirsasäärikuud. Mõtted... Ja oli tunne, nagu oleksid need tüd-rukud astunud siia mõnelt sõ-japäevade filmikindilt. Olid ju tütarlapsed-reguleerijad sõja-teele nii iseloomulikud. Kõigi autobusside akendest visati nende jalge ette lilli. Meele-heaks?! Siiski rohkem vist tä-nuks nendele, kes seisis 25 aastat tagasi nendelsamadel tee-ristidel ja juhatasid oma lipu-kestega meie kolonne võidule lähemale.

Nõukogude Liidu marssal Konev, kes võitles veerandsada aastat tagasi neis paigus, pa-jatas meile: «Kui fašistid juba taganesid, nägin ma tee ääres viita «Berliin — 2000 km». Kee-gi naljahammast oli aga sõega täiendanud: «Kuradile! Läheme kohale.» Selline mees oleks medali väärinud. Käskisin ta üles otsida, kuid kahjuks teda ei leitud!»

72. kilomeeter. Teepeenral sei-sid soomustransporditööriid. Eemal olid kaevikud ja tanki-tõkked. Kiivrites sõdurid las-kevalmis automaatidega. Täie-lik rindeolukord. 25 aastat ta-gasi oli siin kõik niisamuti. Vahe oli ainult selles, et vihi-sesid kuulid ja voolas veri.

Siit on ainult tunni aja tee Moskva kesklinna, siin on ka viimane piir, kuhu sakslastel õnnestus tungida, siin tõkestas neile tee meie 5. armee. Siin langes palju, väga palju meie vapraid võitlejaid. Mälestus-sammast tundmatule sõdurile. Vennashaud, kuhu on maetud 147 noort võitlejat. Kõik delegatsioonid langetasid oma li-pud. Keegi vanake mustas tee-ris. Siin kõrgub ausammast Zoja Kosmodemjanskajale — meie rahvuskangelannale. Kõrgel alusel seistes vaatab ta uhkelt kaugusse. Lilledekui tema jalge ees aina kasvav ja kasvav. Sõjamehed-veteranid seisis langetatud päi Zoja ees graniittrepil. Tütre kõrval seisis tema ema. Hallipäine, lilledega üle küllatud ja pea raskest rinnal — Ljubov Timo-fejevna Kosmodemjanskaja. Tütar ja Ema... Vaikus oli sügav, sest kõik kuulasid Zo-ja võitluskaaslase Klavdia M-lorodova mälestusi.

(Järgneb)

KANGELASED EI UNUNE

Ja jälle hakkas noorte hulki liikuma. Tõttasime Zoja Kosmodemjanskaja nimeisse komsomoliparki istutama Moskva kaitsjate alleed. Mälestuseks Eesti delegatsioonilt jäid kasvama 3 kasekaunitari, noort ja habrast, igaihe juurte all pihutäis mulda Saaremaalt — püha mulda Tehumardi lahinguväljal!

Petrištšev. Suurte akendega puumaja. Uksepakk lõhnas veel värske värvi järele. Ukse ette oli tõmmatud punane lint. Selle lõikas läbi ja astus esimesena majja Zoja ema. Zoja muuseum oli avatud. Liikusime toast tuppa Zoja vihkud, karbide värviliste lõngadega. Zoja käsitööd, tema esimesed dokumendid: komsomolipilet ja pass. Kiituskiri. Veidi eemal teine leht: «Nõukogude Liidu kangelaste Zoja Anatoli tütar Kosmodemjanskajale.

Teie kangelaste eest, mis on kurda saadetud partisanina vaenlase tagalas, andis NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium oma seadlusega 16. II 1942 Teie Nõukogude Liidu kangelase nimetuse.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees
M. KALININ

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär
A. GORKIN

Moskva, Kreml 16. III 1942. a.
Nr. 605/56.»

Nende kahe paberilehe vahele mahub nii lühike elu. Zoja õppis, oli pioneeri, siis kommunistlik noor. Puhkes sõda. Zoja oli treialioõpilaseks, sest X klass jäi pooleli. Hiljem siirdus ta tööle sovhoosi. Viha vaenlase vastu viis Zoja partisanirühma.

Noor mehine nõukogude neiu, kes võitles surmakaartmatult sakslastest anastajate vastu, kes astus surma leegitsevate sõnadega kodumaast, on kangelaslikkuse eeskujuks meile kõigile. Sügaras vaikus asetask Zoja hukkamispäigale lilli tõmmu gruusiinlane, siis noormees Siberist. Lilli asetaskid kõik.

Meie sõit jätkus. Možaisk. Jällegi sõdade linn. Ausambad, vennashauad. Možaiskis võib

lugeda tänarasiliselt: «Selle kiit all puhkavad rahus kahe noore sõbra, Semjonovski polgu sõduri põrmud.»

Veidi eemal on Borodino väli, mis on olnud kahel korral kohaks, kus on otsustatud Moskva saatus. Vene armee mehisusest ja vahruste jutustavad 35 ausammast, mis on püstitatud Borodino lahingu 100. aastapäeval 1912. a.

Silumatute armidena on jäänud jäljale 1941. aasta kaevikute jäljed. Suure Isamaasõja päevil hukkunud sõjameestele on püstitatud 6 punasest graniidist mälestusmärki.

Ja veel üks ausammast. See seisab kohal, kus oli Napoleoni komandopunkt. «Hukkumutele ülisuurest armeest 5.—7. septembrini 1812. a.» See on püstitatud Prantsusmaa poolt 1913. aastal.

Juba vüraski bussideriivi tagasi Moskva poole. Sõjast Moskva lähistel on möödunud veerandsada aastat. Aga ki on juba parandanud paljud sõjahauavad. Aga ometi ei elata kõikjal rahus.

«Me oleme alati sinuga,

4. Vietnam! Need sõnad kõlasid õhtul kokkutuleku lipuväljakul. Laagriperre tervitas palavalt Vietnam DV saatkonna sõjaväeatašeed NSV Liidus. «Häbi USA agressoreile!», «Elagu nõitlev Vietnam!» kaikus veel kaua lipuväljakul.

10. september 1966. a.

Hommikupoolikul oli igal pool kohtumiste, arutelude, seminaride ja konkursside keeris. Öhtupoolikul oli aga meie päralt Tušino lennuväli. Jälgisime suurt õhuparaadi. Oma meisterlikkust demonstreerisid absoluutsed maailmameistrid kõrgemas pilotaažis Galina Kortšuganova ja Vladimir Martenjanov. Neid vahetasid välja langevarjurid. Hinge kinni pidades jälgisime seda vaatamängu maa ja taeva vahel. Silmad ja kael olid ülesvaatamisest juba väsinud. Niidud oli taevaalaotus noorte kotkaste — hävituslendurite päralt. Oma helikiirust ületavatel lennukitel sooritasid nad kõrvõimalikke pöördeid, tõuse ja langusi, kord olid nad kõrgel-kõrgel sealsamas aga olid lennukid puudelatvadest madalamal.

Toredaid «autogramme» kirjutasid Moskva taevasse need Gastello ja Tškalovi, polaarlendurite ja Pokrõškini järeltulijad!

Päev lõppes suure spordipeo ja ootuselevusega. Homme ole-

me ja manifestatsioonil Punasel väljakul.

11. september 1966. a.

Punane väljak. Kinnne jalatäis maad Moskva südames, meie kodumaa südames.

Tiidsete kellade aeglasel loogid. Siit on läinud ränkadele tegudele meie vanavanaisad ja vanaisad, sin on lehrinud verevad revolutsioonilipud. Siit on läinud kosmosesse esimene inimene. Siin käiakse kohtumas Leniniga.

Punaselt väljakult läksid veidi vähem kui 25 aastat tagasi Moskva kaitsele kodumaa ustavad pojad. Läksid kasahhid ja leedulased, läksid eestlased ja siberlased. Ja kõik nad töötasid, et mitte kunagi ei astu siin, Punasel väljakul, anastaja jalga. Ja nad pidasid sõna. Just sellepärast õitseb edasi elu, voogavad viljaväljad, mühiseb kõrgahjudes leek. Ja meie läheme mööda isade radu.

Päike, lipud ja laulud saatid meie kolonne. Laulud kõlasid igas keeles — revolutsioonilised ja võitlustaulud, laulud rahutust noorusest.

Kell oli 11.20. Tribüünile sammusid partei ja valitsuse juhid, aukäralised, kosmonaudid J. Gagarin ja V. Komarov. Väljaku kohal kõlas Levitani haal.

[Järgneb]

KANGELASED EI UNUNE

Ja sellele otseselt vastaksid Kremli müürid, vastaks iga üksik kivi Punasel väljakul: «Mäletame! Mäletame! Mäletame, kuidas 7. novembril 1941 aastal lahkasid sinu surmarõõlusse meie kodumaa parimad pojad ja tütrad.»

Me oleme käinud, käime ka nüüd ja edaspidi mööda isade poolt, Kommunistliku partei poolt, Lenini poolt kättenäidatud teid. Me kogunesime Punasele väljakule nüüd, millal suurte lahingute võidukast lõpust Moskva all on möödumas 25 aastat, et austada vaprate rindemeeste mälestust, et veel kord kinnitada oma valmisolekut jätkata isade poolt kättevõidetud tööd, õnne, elu.

Kõlas käsklus: «Tuua sisse võitluslipp!» Ja varsti olidki need kodumaa võrratud aarded meie silme ees. Neid polnud vähe. Aegade jooksul juba luitunud, kuid ikka veel verev «Aurora» lipp. Raske sametine lipukanas — see oli Esimene Ratsaarmee võitluslipp. Selle lipu all sõdis Nikolai

Ostrowski, see lipp viis võitlusesse kortsaaginlasi. Meie legendaarse linna Komsomolsk Amuuri ääres lipp. Ja veel üks lipp... See lahingulipp on lehvitud Berliini kohal! Seda kandsid kolm kangelast, mehed, kes heiskasid selle lipu suure võidu märgiks — Jegorov, Kantarija ja Samsonov. Üleliidulise V. I. Lenini nimelise pionieriorganisatsiooni lipp.

Võimsalt kõlas väljaku kohal lauluviis «Lenin on meiega». Rahvariides neid viisid mausoleumi juurde lilli.

Minutiine leinaseisak.

Igavene au langenud kangelastele, kes langesid võitluses meie kodumaa sõltumatuse ja vabaduse eest! Nende sõnadega lõppesid kunagi Nõukogude Informatsioonibüroo teadaanded. Ka siis luges neid Levitan. Lilled ja pärjad asetati mausoleumi jalamile. Üle viie tuhande tulipunase nelgiõie. Nendele, kellele me võlgneme nii väga, väga palju.

Vaikus. Selgelt kostsid kar-

ges sügisõhus vandetõotuse sõnad, mida luges ÜLKNÜ Keskkomitee esimene sekretär S. P. Pavlov «Vannume! Vannume! Vannume!» kordas tuhandettesse ulatuv noortemeri, kordas kogu Punane väljak. Kõik laulsid «Internatsionaali». Mausoleumi tribüünile tõusid tütarlapsed, kõigi delegatsioonide esindajad, ja kinkisid lilli. Ovatsioonid ei tahtnud ega tahtnud lõppeda.

Me lahkusime Punaselt väljakult, et veel viimast korda koguneda oma telklagri lipuväljakule kokkutuleku pidulikule lõpetamisele. Tehti teatavaks matka «Mööda revolutsiooni-, lahingu- ja töökuuluse paiku» üleliidulised võitjad. Langesid lipud, kustust kokkutuleku tuli. Ja varsti veereski esimene bussitais rahvast laagriväravast välja. Kokkutulek oli lõppenud, matkad aga ei lõpe. Need ei tohi lõppeda ilalgi!

Tallinn—Moskva,
september 1966,